

Juhlajulkaisu
Leena Kartio
1938 – 30/8 – 2008

Toimituskunta

Pekka Vihervuori

Mika Hemmo

Eva Tammi-Salminen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Leena Kartion valokuva s. VII Eija-Liisa Strandén

Taitto: Lapine Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-281-2

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008

Jukka Mähönen

Tiliraha rahoitusvakuutena

Johdanto

Tarkastelin *Leena Kartion* edellisessä juhlakirjassa vuonna 2004 Euroopan parlamentin ja neuvoston rahoitusvakuusjärjestelyistä antamaa direktiiviä (jäljempänä *vakuusdirektiivi*)¹ ja sen voimaan saattamista Suomessa rahoitusvakuuslailla (11/2004, RahVakL) sekä arvopaperimarkkinalain (495/1989, AML) ja arvo-osuustileistä annetun lain (827/1991, AOTL) muutoksilla (12 ja 13/2004).²

Vakuusdirektiivi koskee ensisijaisesti kahdenvälisiä vakuusjärjestelyjä, joissa vakuutena on rahoitusväline tai raha.³ Rahalla (*cash*) ymmärretään tällöin tilirahaa, ei käteistä tai kolikkoja.⁴ Direktiivin rahakäsitettä voidaan siis kuvata englanninkielisellä ilmaisulla ”*cash that is not cash*”. Käsittelen tässä esityksessä tarkemmin tilirahan vakuuskäyttöä vakuusdirektiivin ja sen suomalaisten täytäntöönpanoinstrumenttien valossa.

On huomattava, että RahVakL koskee ainoastaan laissa määriteltyjen luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten ja julkisyhteisöjen sekä eräiden muiden raha- ja arvopaperimarkkinoilla toimivien laitosten vakuudeksi antamia arvopapereita tai tilirahaa (RahVakL 2.1 §). Lakia sovelletaan myös, kun yritys antaa tällaiselle laitokselle vakuudeksi arvopapereita tai tilirahaa, lukuun ottamatta sellaisia osakkeita taikka osakkeen antamista tai luovuttamista edellyttäviä arvopapereita, jotka eivät ole julkisen kaupankäynnin kohteena (RahVakL 2.2 §). Yksityishenkilöiden antamia vakuuksia laki ei koske lainkaan (RahVakL 2.3 §).

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/47/EY rahoitusvakuusjärjestelyistä, 6.6.2002, EYVL L 168, 27.6.2002, s. 43. Euroopan komissio on antanut 23.4.2008 ehdotuksen rahoitusvakuusdirektiivin muuttamiseksi, ks. KOM(2008) 213 lopullinen: Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi selvityksen lopullisuudesta maksujärjestelmissä ja arvopaperien selvitysjärjestelmissä annetun direktiivin 98/26/EY ja rahoitusvakuusjärjestelystä annetun direktiivin 2002/47/EY muuttamisesta linkitettyjen järjestelmien sekä lainasaamisten osalta, 2008/0082 (COD). Ehdotus on parhaillaan neuvoston ja parlamentin käsittelyssä. Suomen alustavista kannoista ehdotukseen ks. tarkemmin U 27/2008 vp ja TaVL 22/2008 vp.

² Jukka Mähönen: Uusi rahoitusvakuuksia koskeva lainsäädäntö – eräitä näkökohtia vakuusdirektiivin täytäntöönpanosta Suomessa, teoksessa Eva Tammi-Salminen (toim.): Omistus, sopimus, vaihdanta – Juhlakirja Leena Kartiolle, Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2004 s. 103–121. Vakuusdirektiivistä ja RahVakL:sta ks. myös Jarmo Tuomisto: Säkerhetsöverbåtelse de lege lata och de lege ferenda s. 329–331, JFT 2005 s. 319–337.

³ Vakuusdirektiivin 3 johdantokappale ja 4 artiklan a kohta. Komissio ehdottaa, että vakuusdirektiivin soveltamisalaan lisättäisiin myös vakuusjärjestelyt, joissa vakuutena on lainasaaminen, joilla on keskuspankkien luotto-operaatioiden vakuuskelpoisuus. Ks. KOM(2008) 213 lopullinen. Suomen kannasta ehdotukseen ks. U 27/2007 vp s. 6 ja 7 sekä TaVL 22/2008 vp.

⁴ Vakuusdirektiivin 18 johdantokappale ja 2 artiklan 1 kohdan d alakohta.

RahVakL:sta ei kuitenkaan seuraa, etteikö tilirahaa voisi edelleen käyttää vakuutena lain soveltamisalan ulkopuolisissa vakuusjärjestelyissä. Niihin ei kuitenkaan sovelleta lain nimenomaisia säännöksiä, vaan yleisiä velvoite- ja esineoikeudellisia sääntöjä ja periaatteita.⁵ Käsitte-
len ensiksi näitä kysymyksiä aloittaen tilirahan käsitteestä.

Olen yksinkertaistanut käsittelyä sulkemalla sen ulkopuolelle jälkipanttiproblematiikan.⁶ Olen myös rajannut käsittelyn ulkopuolelle teemaa koskevat kansainvälisyksityisoikeudelliset ja -prosessuaaliset kysymykset. Oletan näin, että tilirahan vakuuskäyttö tapahtuu kokonaisuudessaan Suomen lain mukaan. En siis käsittele tilirahaan sovellettavaa lakia koskevia enkä kansainväliseen maksukyvyttömyysmenettelyyn liittyviä kysymyksiä. Erityistä merkitystä tällöin olisi ennen kaikkea neuvoston asetuksella (EY) N:o 1346/2000 maksukyvyttömyysmenettelyistä⁷ ja Suomen, Tanskan, Islannin, Norjan ja Ruotsin kesken Kööpenhaminassa 7.11.1933 tehdyllä konkurssia koskevalla sopimuksella (SopS 35/1933).

Tilirahan käsitteestä

Tilirahalle ei ole Suomen oikeusjärjestyksessä RahVakL:n ulkopuolella vakiintunutta merkityssisältöä. Oikeuskirjallisuudessa tilirahaa ja pankkirahaa on pidetty synonyymeinä.⁸ Pankkirahalla, jota ei ole sinänsä määritelty lainsäädännössä, tarkoitetaan kuitenkin ainoastaan tilimaksuihin käytettävissä olevia pankkitalletuksia sekä aiemmin Suomessakin käytettyä posti-siirtotilejä.⁹ Sille voidaan *Karl Olivecronan* mukaan antaa neljä tunnusmerkkiä: tilinhaltijan saatava kohdistuu julkiseen rahalaitokseen, saatava maksetaan vaadittaessa, saamistodistetta ei ole ja saatavasta voi määrätä vaivatta.¹⁰ Tällaisena pankkiraha ilmenee myös oikeuskäytännössä.¹¹ Tiliraha on tätä laajempi käsite, koska tilirahana voidaan pitää mitä tahansa tilillä olevia nostokelpoisia varoja.¹² Toisaalta esimerkiksi *Jenni Rope* määrittelee pankkirahan tällaisena tilirahana, toisin sanoen välittömästi likvidinä tilimaksuun käytettävänä rahana.¹³

⁵ Ks. HE 133/2003 vp s. 28–29.

⁶ Ks. Sakari Wuolijoki: Jälkipanttioikeus ja pankkikäytäntö, *Defensor Legis* 2004 s. 226–239; Sakari Wuolijoki: Panttioikeudellisia havaintoja ratkaisusta KKO 2005:131, *Lakimies* 2006 s. 460–467.

⁷ Neuvoston asetus (EY) N:o 1346/2000, annettu 29. päivänä toukokuuta 2000, maksukyvyttömyysmenettelyistä, EYVL L 160, 30.6.2000, s. 1.

⁸ Ks. esim. Risto Koulu: Tilimaksun saajan suojasta s. 203–204, *Oikeustiede–Jurisprudentia* 1991 s. 197–270; Jenni Rope: Konkurssipesään kuuluvat rahavarat ja maksunsaajan suoja s. 29, Turku: Turun yliopisto 2000; Leena Kartio: Esineoikeus, jakso Esineoikeudellinen sivullissuoja, Keskeisistä sivullissuojamuodoista, Saantosuoja, Tiliraha, teoksessa Ari Saarnilehto, Mika Hemmo ja Leena Kartio: Varallisuus oikeus, WSOYpro Juridiikkaonline, saatavilla www.wsoypro.fi (rajoitettu käyttöoikeus).

⁹ Risto Koulu: Maksun saajan suojasta s. 45, *Defensor Legis* 1993 s. 45–71.

¹⁰ Karl Olivecrona: Penningenhedens problem s. 93, Lund 1953; ks. esim. Koulu 1991 s. 204; Rope 2000 s. 30; Ari Saarnilehto: Velvoite, jakso Suorituksen sisältö, Suorituksen oikea sisältö, Rahavelka, Pankkiraha, teoksessa Ari Saarnilehto, Mika Hemmo ja Leena Kartio: Varallisuus oikeus, WSOYpro Juridiikkaonline, saatavilla www.wsoypro.fi (rajoitettu käyttöoikeus).

¹¹ KKO 1998:45.

¹² Ks. Rope 2000 s. 29.

¹³ Rope 2000 s. 29–30.

Pankkiraha on luonnollisesti keskeisin tilirahan muoto. Merkittävin pankkirahan muoto on talletus, jolla tarkoitetaan luottolaitostoiminnasta annetun lain (121/2007, LLL) 10.1 §:n mukaan sellaisia LLL 9 §:ssä tarkoitettua talletuspankin vastaanottamia takaisinmaksettavia varoja, jotka on kokonaan tai osittain korvattava LLL 105 §:n mukaisesti talletussuojarahastosta. Muita pankkirahan muotoja ovat LLL 6.2 §:ssa tarkoitettut asiakastilit, joilla olevia takaisinmaksettavia varoja voidaan käyttää yhden tai useamman yrityksen myymien tavaroiden tai palvelujen maksamiseen ja nostaa käteisenä.¹⁴

LLL:ssa säädetään oikeudesta harjoittaa liiketoimintaa, jossa yleisöltä hankitaan takaisinmaksettavia varoja. Rahavaroja voidaan muutoinkin ottaa vastaan yksilöidylle tilille myös niin, ettei tiliä erityisesti tarjota yleisölle.¹⁵ Tili voi perustua mihin tahansa kirjanpitoon, jossa asiakkaan rahavarat erotetaan tilinpitäjän rahavaroista.¹⁶ Tällaisia tilejä ovat esimerkiksi rahavarat, jotka on talletettu arvo-osuuksien selvitysjärjestelmiin liittyville tileille. Suomen Arvopaperikeskus Oy:llä (APK) on Suomen Pankin sekkitilijärjestelmässä rahamääräisiä maksujenvälitystilejä, joille talletetaan ja joita suoritetaan selvitysjärjestelmissä selvitettävien kauppajien maksusuoritukset. APK:n selvitysosapuolet tallettavat tileille arvopaperikauppoihin liittyviä suorituksia, rahavakuuksia sekä muita järjestelmän toimintaan liittyviä maksuja. Tileille maksetaan myös liikkeeseenlaskijoiden arvo-osuuksiin liittyviä suorituksia sekä arvo-osuuksien tuottoja. Maksujenvälitystilistä pidetään selvitysjärjestelmissä AML 4 a luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua alakirjanpitoa, jossa erotellaan selvitysosapuolen ja tämän asiakkaan rahavarat.¹⁷

Määritelläänkö tiliraha millä tavalla tahansa, on huomattava, että tilirahassa on kyse velkasuhteesta, jossa rahan omistaja (tilinhaltija) antaa rahan velaksi tilinpitäjälle sovituin ehdoin. Kyse on siis tilinhaltijan saatavasta tilinpitäjältä. Saatavan määrä ilmenee puolestaan tilillä kulloinkin olevien varojen määrästä. Jos tililtä siirretään varoja, kyse on saatavan (osittaisesta) siirrosta.¹⁸

Tilirahan vakuuskäytöstä

Tilirahasta tai sen vakuuskäytöstä ei ollut ennen RahVakL:n säätämistä nimenomaisia säännöksiä Suomen laissa. Laissa ei ole ollut säännöksiä tilin sisältöön kohdistuvien oikeuksien ja rajoitusten kirjaamisesta.¹⁹ Sinänsä on selvää, että tilirahaa voidaan käyttää vakuutena, esimer-

¹⁴ Ks. HE 133/2003 vp s. 31.

¹⁵ HE 133/2003 vp s. 31.

¹⁶ Ks. Rope 2000 s. 31.

¹⁷ Ks. HE 133/2003 vp s. 31; Arvopaperikeskuksen säännöt, vahvistettu valtiovarainministeriössä 18.12.2007, voimaantulo 1.1.2008, saatavilla http://www.ncsd.eu/files/Arvopaperikeskuksen_saannot.PDF.

¹⁸ Ks. esim. Erkki Havansi: Esinevakuusoikeudet: Panttioikeus, pidätysoikeus, omistuksenpidätys, vakuusluovutus s. 79 ja 152, 2., uudistettu painos, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 1992; Koulu 1991 s. 205 ja 206–208; Risto Koulu: Laillisen maksuvälineen käsitteestä s. 144 ja 154, Oikeustiede–Jurisprudentia 1992 s. 113–155; Koulu 1993 s. 45–46; Janne Kaisto: Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja s. 758–763, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 2001; Rope 2000 s. 30–31; HE 26/2003 vp s. 82; HE 133/2003 s. 6; Wuolijoki 2006 s. 465.

¹⁹ Ks. Risto Koulu: Kirjaamisesta arvo-osuusjärjestelmässä s. 484, Lakimies 1992 s. 477–505.

kiksi panttina. Kun tiliraha ymmärretään tilinhaltijan saatavaksi tilinpitäjältä, kyseessä on oikeudelliselta luonteeltaan saatavan panttaus.²⁰

Tästä seuraa, että tilirahaan on katsottu soveltuvan velkakirjalain (622/1947, VKL) tavallisia velkakirjoja koskevat säännökset.²¹ Toisaalta oikeuskäytännössä on todettu, että vaihdannan tarpeet edellyttävät, että tilirahan saajaa suojataan varojen oikean omistajan palautusvaateelta haltijavelkakirjan saajan vilpittömän mielen suojaa koskevasta VKL 14 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti.²²

Kun laissa ei ole AOTL 6 §:n kaltaisia säännöksiä, joiden mukaan arvo-osuuksien panttaus tapahtuu arvo-osuustilille tehtävällä kirjauksella, tilirahan panttaus toteutetaan tilinpitäjä-velalliselle tehtävällä VKL 31 §:n mukaisella ilmoituksella.²³ VKL 10 §:nhän mukaan mitä VKL:ssä säädetään velkakirjan luovutuksesta, sovelletaan myös sellaisen asiakirjan panttaukseen. VKL 31.1 §:n mukaan tavallisen velkakirjan luovutus ei ole luovuttajan velkoja sitova, ellei luovuttaja tai luovutuksen saaja ole siitä ilmoittanut velalliselle. Panttauksen osalta on otettava huomioon lisäksi kauppakaaren (3/1734, KK) 10 luvun 1.2 § (1579/1992), jonka mukaan pantin ollessa kolmannen henkilön hallussa omistajan on annettava hänelle panttauksesta tieto tai pantinsaajan on esitettävä hänelle omistajan kirjallinen todistus panttauksesta.

Sinänsä on myös mahdollista, että tilinpitäjä on itse pantinhaltija. Tällöin hänellä on siis panttioikeus omaan velkaansa. Käsitteellisesti tällainen panttioikeus on erotettava tilinhaltijan, esimerkiksi pankin, kuittausoikeudesta. Panttioikeutta omaan velkaan ei näet rajoita mahdolliset jäljempänä tarkemmin käsiteltävät laissa olevat kuittausrajoitukset.²⁴ Ongelmana voitaisiin tällöin nähdä, miten VKL 10 ja 31.1 §:n mukainen julkivarmistus oikein tehdään – pankille itselleenkö?²⁵ Tämä ei kuitenkaan ole ongelma, vaan järjestelyä on siis pidetty lähtökohtaisesti pätevänä. Panttauksesta sovitaan tällöin tilinomistajan kanssa ja tilirahan panttaus kirjaetaan tilinpitäjän, esimerkiksi pankin, tietojärjestelmiin.²⁶

Panttioikeus kohdistuu tilillä oleviin varoihin. Varojen määrä voi näin ollen muuttua pantin voimassaoloaikana siirrettäessä tilille varoja ja nostettaessa siltä varoja. Panttioikeus kohdistuu näin ollen tilin kulloiseenkin saldoon. Osapuolet voivat luonnollisesti sopia, että tililtä ei saa nostaa varoja. Tämä onkin tyypillistä, kun panttioikeus kohdistuu ns. sulkutiliin.²⁷

Tilirahan käyttö vakuutena on sinänsä varsin jokapäiväistä. Tyypillinen esimerkki on sulkutiliksi muodostetulla talletustilillä olevan rahan panttaus vuokravakuudeksi. Koska kyseessä on käteispankki, pantin realisoinnista ja realisointitavasta voidaan sopia varsin vapaasti. KK 10 luvun 2, 4 ja 8 §:n informointisäännökset ovat tahdonvaltaisia. Usein esimerkiksi sovitaan siitä,

²⁰ Havansi 1992 s. 79.

²¹ HE 133/2003 vp s. 6.

²² KKO 1998:45; ks. Jarmo Tuomisto: KKO 1998:45, teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentin I, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 1998 s. 282–2284; Rope 2000 s. 116–120; Leena Kartio: Esineoikeuden perusteet s. 284, 2., uudistettu painos, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 2001; Kartio Juridiikkaonline, jakso Esineoikeudellinen sivullissuoja, Keskeisistä sivullissuojamuodoista, Saantosuoja, Tiliraha.

²³ HE 133/2003 vp s. 6.

²⁴ Havansi 1992 s. 154–155.

²⁵ Ks. Tuomas Tikkanen: Oikeustapauskommentti s. 313, Defensor Legis 2006 s. 294–315.

²⁶ Wuolijoki 2006 s. 465.

²⁷ Sulkutilistä ks. esim. Wuolijoki 2006 s. 465.

että pantinsaajalla on oikeus realisointiin heti velan eräännyttyä.²⁸ On periaatteessa myös mahdollista, että tilirahan vakuuskäyttö toteutetaan vakuusluovutuksella eikä panttauksella. Takaisinosto- ja lainaussopimuksia ei ole kuitenkaan käytetty keskuspankkirahoituksen ulkopuolella. Käytännössä vakuusjärjestely toteutetaan panttauksena.²⁹

Tilirahan käsite vakuusdirektiivissä ja rahoitusvakuuslaissa

Vakuusdirektiivin 1 artiklan 4 kohdan a alakohdan mukaan annettavan rahoitusvakuuden on muodostuttava rahasta tai rahoitusvälineistä. 2 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan direktiivissä tarkoitetaan ”rahalla” minkä tahansa valuutan määräiselle tilille maksettua rahaa tai vastaavanlaisia rahasaatavia, kuten rahamarkkinatalletuksia. Säännökset on saatettu voimaan RahVakL 1 §:llä, jonka mukaan laki koskee rahoitusmarkkinoilla ja yritysrahoituksessa käytettäviä vakuus-oikeuksia silloin, kun velan vakuudeksi on annettu arvopapereita tai tilirahaa, sekä 3.1 §:n 2 kohdalla, jonka mukaan laissa tarkoitetaan *tilirahalla* talletusta taikka muuta Suomen rahan tai ulkomaan valuutan määräistä rahasaatavaa, joka on merkitty yksilöidylle tilille.³⁰

Määritelmä on yleinen. Tilirahan käsitteeseen sisältyvät näin edellä mainitut talletukset ja asiakastilit, mutta myös kaikki muut tilit, joissa tilinhaltijan rahavarat erotetaan tilinpitäjän rahavaroista. Tilinpitäjällä tai tilin nimellä ei ole merkitystä, ei myöskään sillä, ovatko varat vaadittaessa takaisin maksettavia vai määräaikaan sidottuja.³¹ Näin edellä mainitut arvo-osuuksien selvitysjärjestelmiin liittyvät tilit täyttävät RahVakL:n tilirahan käsitteen.³² Voidaankin sanoa, että tilirahan yleinen, laaja määritelmä ja RahVakL:n tilirahan määritelmä ovat yhtenevät.

Tiliraha ja vakuusluovutus

RahVakL 4.1 §:n mukaan vakuusjärjestelyn osapuolet voivat sopia arvopapereiden tai tilirahan kaupasta takaisinostoehdoin taikka muusta sellaisesta järjestelystä, jossa vakuuden antaja luovuttaa arvopapereita tai tilirahaa velan vakuudeksi niin, että vakuuden saaja saa niihin omistusoikeuden. Vakuuden saajan on palautettava vastaava omaisuus vakuuden antajalle sovittujen ehtojen mukaisesti viimeistään eräpäivänä, jollei ole sovittu, että palauttamatta jäävien arvopapereiden tai tilirahan arvo kuitataan velkaa vastaan.

”Vastaava omaisuus” on määritelty RahVakL 3.1 §:n 3 kohdassa vakuudeksi luovutetuksi määräksi saman liikkeeseenlaskijan ehdoiltaan ja kuvaukseltaan samanlaisia arvopapereita tai *saman valuutan määräistä tilirahaa* taikka niiden sijaan annettavia muita arvopapereita tai tilirahaa, joista on sovittu osapuolten kesken. Annettaessa vakuudeksi ulkomaanrahan määräis-

²⁸ HE 133/2003 vp s. 42; Janne Kaisto: Puhdas esinevastuu ja panttioikeuden yleiset opit s. 1014, Defensor Legis 2005 s. 1005–1022.

²⁹ Ks. HE 133/2003 vp s. 6.

³⁰ Ks. HE 133/2003 vp s. 31.

³¹ HE 133/2003 vp s. 31.

³² Ks. HE 133/2003 vp s. 31.

tä tilirahaa, esimerkiksi Yhdysvaltain dollareita, vastaava omaisuus on dollareita, ellei muuta ole sovittu, esimerkiksi toisesta valuutasta tai arvopapereista. Tästä seuraa, että vakuusomaisuuden arvon nousu euroissa, joka johtuu euron heikentymisestä tai dollarin vahvistumisesta tulee vakuuden antajan eduksi ja vastaavasti epäedullinen kurssimuutos tapahtuu vakuuden antajan riskillä.³³

Vakuusluovutus on sitova, kun arvopaperit on luovutettu vakuuden saajan hallintaan tai kun arvopapereiden tai tilirahan siirto on muutoin toteutettu niin kuin omistusoikeuden luovutuksesta säädetään (RahVakL 4.2 §). Tilirahan osalta säännöksessä määritelty julkivarmistus toteutetaan, kuten yleensäkin, tilirahan osalta joko tilinpitäjälle tehtävällä ilmoituksella taikka varsinaisella tilisiirrolla.³⁴ Sivulliselle tehtävä ilmoitus on vapaamuotoinen, toisin kuin panttauksessa.³⁵ Mikäli tilisiirtoon sovelletaan tilisiirtolakia (821/1999), tilisiirtomaksu sitoo maksumääräyksen antajan velkoja ja muita sivullisia, kun saajan laitos on saanut tarvittavat tiedot tilisiirron varojen maksamiseksi saajan tilille, ja tilisiirron varat on maksettu saajan laitoksen tilille tai saajan laitoksen asettamat tilisiirron katetta koskevat ehdot ovat muutoin täyttyneet (17.1 §). Tilisiirtomaksu sitoo maksumääräyksen antajan velkoja kuitenkin aina, kun tilisiirron varat on maksettu saajan tilille (17.2 §).³⁶

Tiliraha ja nettoutus

Nettoutuksella tarkoitetaan RahVakL 3.1 §:n 5 kohdan mukaan menettelyä, jossa vakuuden antajan ja vakuuden saajan vastakkaiset velvoitteet eräänntyvät ja kyseiset velvoitteet tai niiden arvot yhdistetään osapuolten sopimalla tavalla yhdeksi velvoitteeksi. Nettoutuksessa rahasaavat ja arvopapereiden tai tilirahan toimitusvelvoitteet eräännytetään kerralla ja ne voidaan kuitata, vaikka kysymys ei olisi samanlaatuisista velvoitteista.³⁷ Nettoutuksen lopputuloksena on vain yksi velvoite, yleensä rahavelka, joka voidaan periä velalliseksi jääneen osapuolen antamasta vakuudesta. Kaikki annetut vakuudet turvaavat nettoutuksessa syntyynyttä uutta velkaa.

Nettoutuksesta on nimenomaisesti sovittava: RahVakL 7.1 §:n mukaan osapuolet voivat sopia, että velan eräännyttyä kaikki osapuolten vastakkaiset velvoitteet välittömästi nettoutetaan tai että ne voidaan nettouttaa. Nettoutukseen voidaan ottaa vain RahVakL:ssa tarkoitettuja vakuusvelkoja ja vastaavan omaisuuden palautusvelvoitteita. Säännöksestä seuraa, että velvoitteen laadulla ja oikeusperusteella ei ole merkitystä, kunhan vakuutena vain on arvopapereita tai tilirahaa ja osapuolet kuuluvat RahVakL:n soveltamisalan piiriin.³⁸

³³ Ks. HE 133/2003 vp s. 32.

³⁴ HE 133/2003 vp s. 39.

³⁵ HE 133/2003 vp s. 39–40; Tuomisto 2005 s. 330; Jarmo Tuomisto, Yrityskiinnitys s. 213, Helsinki: Talentum 2007.

³⁶ Ks. Rope 2000 s. 95–98; Saarnilehto Juridiikkaonline, jakso Suoritus aika, Rahavelan suoritus aika, Tilisiirto.

³⁷ HE 133/2003 vp s. 34.

³⁸ HE 133/2003 vp s. 44.

Jollei nettoutusta koskevaa ehtoa ole tehty, vakuusvelkoja voi käyttää edellä kuvattuja tavanomaisia realisointikeinoja, jolloin erääntynyt saatava voidaan periä vakuuden arvosta. Vakuutusta voidaan tällöin kuitenkin käyttää vain sen velan maksuksi, jonka turvaamiseksi vakuus on annettu, eikä yhden velan erääntyminen johda muiden velvoitteiden erääntymiseen. Velkoja voi vaatia myös kuittausta, mikäli yleiset kuittausedellytykset täyttyvät, toisin sanoen velvoitteet ovat vastakkaisia, samanlaatuisia, erääntyneitä ja perimiskelpoisia. Näin ilman nettoutusehtoa maksu- ja toimitusvelvoitetta tai erilajisia arvopapereita koskevia velvoitteita ei voida kuitata keskenään.³⁹

Tilirahapantnin realisointi

Kuten edellä on todettu, käteispannin realisoinnista voidaan sopia varsin vapaasti. RahVakL 6 §:ssä olevat säännökset panttioikeuden toteuttamisesta ovat siinä mielessä liberaalimmat, että edes sopimusta ei tarvita. Pantinsaajalla on suoraan RahVakL 6.1 §:n nojalla oikeus maksun saamista varten myydä pantiksi annetut arvopaperit taikka nostaa tai kuitata pantiksi annettu tiliraha, kun velka on erääntynyt. Jollei osapuolten kesken ole muuta sovittu, pantinsaajalla on oikeus myydä arvopaperit viipymättä ja ilman pantinantajalle tai muulle oikeudenhaltijalle ennakolta tehtävää ilmoitusta. Osapuolet voivat lisäksi sopia *omaksiottoehdosta*, jonka mukaan myymisen sijasta pantinsaaja saa omistusoikeuden pantiksi annettuihin arvopapereihin ja niiden arvo kuitataan erääntynyttä velkaa vastaan (RahVakL 6.2 §).

Panttivelkojalla on näiden sääntöjen mukaan vapaa oikeus käyttää pantatulla tilillä olevat varat velallisen velan maksuun nostamalla varat itselleen. Tiliraha voidaan myös kuitata vastakkaisedellytyksen täytyessä eli kun saamissuhteen velkoja on samalla tiliä pitävä taho.⁴⁰ RahVakL 6.2 §:n omaksiotto-oikeus ei koske tästä syystä tilirahaa, koska nosto- ja kuittausoikeus korvaa sen.⁴¹ Tällainen kuittaus on yleensä mahdollinen ainoastaan, kun tilinpitäjä on pantinsaajana.⁴² Näin esimerkiksi tilinhaltija voi asettaa tilillä olevat varat vakuudeksi tilinpitäjälle, ja tilinpitäjällä, esimerkiksi pankilla, on panttioikeus omaan velkaansa tilinhaltijalle, ja panttina olevat tilivarat voidaan kuitata pankin tilinhaltijalta olevaa saamista vastaan tai liittää ne nettoutukseen.

Tilirahavakuus ja ulosmittaus

RahVakL 10 §:n mukaan jos ulosmitattu saatava on kuitattu tai nettoutettu ennen maksukielon tiedoksiantamista, ulosmittaus kohdistuu kuittauksessa tai nettoutuksessa jäljelle jääneeseen

³⁹ HE 133/2003 vp s. 44.

⁴⁰ HE 133/2003 vp s. 42.

⁴¹ HE 133/2003 vp s. 43.

⁴² Wuolijoki 2006 s. 465–466 alaviite 17.

seen saatavaan. Ulosmitattua saatavaa ei saa kuitata tai nettouttaa vastasaatavaan, joka on syntynyt maksukiellon tiedoksiantamisen jälkeen. Säännöksen tarkoituksena on täytöntöönpanna vakuusdirektiivin 7 artiklan 1 kohdan b alakohta, joka edellyttää, että oikeuksien tai oikeuksiin liittyvä väitetty siirto, ulosmittaus tai muu valinnanrajoitus tai muu luovuttaminen eivät saa estää sulkeutuvan nettoutuksen toteuttamista.⁴³

Ulosottoaaren (705/2007, UK) 4 luvun 27.2 §:n mukaan saatavan ja muun oikeuden ulosmittaus tulee voimaan suoritusvelvolliseen nähden silloin, kun hän on saanut tiedoksi kirjallisen kiellon suorittaa saatavaa tai täyttää velvoitetta muulle kuin ulosottomiehelle (*maksukielto*). Maksukiellon saaja on velvollinen noudattamaan sitä heti. Jos oikeus perustuu juoksevaan velkakirjaan tai siihen rinnastettavaan asiakirjaan, ulosmittaus tulee suoritusvelvolliseen nähden voimaan, kun maksukielto on annettu ja ulosottomies on saanut asiakirjan haltuunsa. UK 2 luvun 23.1 §:n mukaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, sivullisella, jolle on annettu tiedoksi saatavan ulosmittausta koskeva maksukielto, on oikeus kuitata velallisen saatava vastasaatavallaan, josta hänellä tällöin oli lainvoimainen tuomio tai muu ulosottoperuste, joka voidaan panna täytöntöön kuten lainvoimainen tuomio. Lisäksi kuittauksen edellytysten on tullut myös muutoin täytyä ennen maksukiellon tiedoksisaantia. Kuittausta ei kuitenkaan saa suorittaa paremmassa etuoikeusasemassa olevan velkojan vahingoksi.

RahVakL 10 § on UK 2 luvun 23.1 §:ssä tarkoitettu muun lain säännös. Ulosmittaus ei näin estä velallista kuittaamasta tai nettouttamasta vastasaatavaansa ulosmitattua saatavaa vastaan. Velallisosapuolella on siten etusija suhteessa ulosmittausvelkojaan.⁴⁴ Jos saatava on ehditty kuitata tai nettouttaa ennen kuin sitä koskeva maksukielto on annettu tiedoksi, ulosmittaus kohdistuu kuittauksessa tai nettoutuksessa jäljelle jäävään saatavaan.⁴⁵

RahVakL 10 §:ssä on mainittu vakuusdirektiivin 7 artiklan 1 kohdan b kohdan seikoista ainoastaan ulosmittaus. Oikeusministeriö on toisaalta todennut Euroopan komissiolle, että direktiivin mainittu artikla on vaikea tulkita.⁴⁶ Komissio ei ole toisaalta puuttunut omassa arviossaan vakuusdirektiivin täytöntöönpanosta tähän ongelmaan.⁴⁷

On kuitenkin huomattava, että RahVakL 10 §:ssä viitataan yleisesti maksukieltoon. Vaikka säännöksen perusteluissa kuvataan vain ulosottoa, säännöksen on tulkittava koskevan kaikenlaisia vakuusdirektiivin 7 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettuja rajoituksia, mukaan luettuna erilaiset turvaamistoimet tai väliaikaiset maksukiellot. Säännös kuitenkin edellyttää, että kuittaus tai nettoutus on toteutettu ennen tällaista toimenpidettä. Esimerkkinä voidaan mainita yrityksen saneerauksesta annetun lain (47/1993, YrSanL) 17 §:ssä tarkoitettu maksukielto.

⁴³ HE 133/2003 vp s. 50.

⁴⁴ Ks. HE 133/2003 vp s. 50.

⁴⁵ HE 133/2003 vp s. 51.

⁴⁶ Ministry of Justice, Finland, Law drafting Department: Directive 2002/47/EC on Financial Collateral Arrangements – Answers to the questionnaire to the Member States, 25.4.2006, s. 2, 12 kohta, saatavilla http://ec.europa.eu/internal_market/financial-markets/docs/collateral/2006-consultation/finland_en.pdf.

⁴⁷ Report from the Commission to the Council and the European Parliament: Evaluation report on the Financial Collateral Arrangements Directive (2002/47/EC), COM(2006) 833 final, saatavilla http://ec.europa.eu/internal_market/financial-markets/docs/collateral/fcd_report_en.pdf.

Tilirahavakuus ja maksukyvyttömyysmenettelyt

Yleistä

Maksukyvyttömyysmenettelyn vaikutuksista panttioikeuteen säädetään yleisesti eri maksukyvyttömyysmenettelyjä koskevissa säädöksissä. *Konkurssissa* pantinhaltijalla on vahva asema: lähtökohta on, että panttivelkoja saa käyttää panttioikeuteen perustuvia rahaksimuutto-oikeuksiaan ja ottaa saatavansa kauppahinnasta konkurssin estämättä (konkurssilain [120/2004, KL] 17 luvun 11.1 §). KL 17 luvussa on kuitenkin eräitä oikeutta rajoittavia säännöksiä. Nämä rajoitukset eivät kuitenkaan koske julkisen kaupankäynnin kohteena olevia arvopapereita (KL 17 luvun 17.2 §). Vaikka ne koskevat lähtökohtaisesti tilirahaa, niitä ei ole siihen tarpeellista soveltaa, koska rajoituksilla pyritään pysyttämään pesän hallussa sen tarvitsemaa reaaliomaisuutta tai järjestämään toiminnallisen kokonaisuuden myynti.⁴⁸ Myös YrSanL 19 ja 22 §:ssä on pantinhaltijaa koskevia perintä- ja täytäntöönpanorajoituksia.

Velkojalla on KL 6 luvun 1.1 §:n mukaan lähtökohtaisesti oikeus käyttää konkurssisaatavaansa kuittaukseen velalliselle konkurssin alkaessa olevaa velkaansa vastaan. Velkojalla on oikeus kuittaukseen, vaikka velkojan velka tai saatava ei olisi erääntynyt kuittaushilmoitusta tehtäessä. Säännöksestä seuraa, että kuitattavien saamisioikeuksien on oltava vastakkain konkurssin alkaessa. Velkojan oman saatavan tulee olla KL 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettu konkurssisaatava eikä velkojalla ole oikeutta kuitata sitä konkurssin alkamisen jälkeen syntynttä konkurssipesän saatavaa vastaan.⁴⁹ YrSanL 19.3 §:n mukaan velkojalla on saneerausmenettelyn aikana oikeus käyttää saatavaansa kuittaukseen velalliselle menettelyn alkaessa olevaa velkaansa vastaan vastaavin perustein kuin konkurssissa.

Kuittausoikeudesta on kuitenkin tehty merkittäviä poikkeuksia KL 6 luvun 2 ja 5 §:ssä. Näistä tilirahan kannalta mielenkiintoisia ovat 2.3 ja 5 §. Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei ole 2.3 §:n mukaan oikeutta kuittaukseen siltä osin kuin maksu olisi voitu peräyttää konkurssipesään. Säännös koskee tilannetta, jossa velkoja, jolla jo on saatava konkurssivelalliselta, itse velkaantuu velalliselle pyrkien näin kuittaustilanteen luomiseen, yleensä olosuhteissa, joissa velallisen kuittaustilanteen synnyttämisen sijasta tekemää maksua olisi pidetty takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991, TakSL) 10 §:ssä tarkoitulla tavalla epätavallisena, ennenaikaisena taikka huomattavana. Kuittaus ei ole sallittu myöskään silloin, kun velallisen kuittaustilanteen aikaansaannin sijasta tekemä maksu olisi voinut peräytyä TakSL 5 §:n yleisen takaisinsaantisäännöksen perusteella.⁵⁰

KL 6 luvun 5 §:n mukaan mukaan luottolaitos ei saa kuitata saatavaansa varoilla, jotka velallisella on konkurssin alkaessa luottolaitoksessa olevalla tilillään tai jotka tuolloin ovat luottolaitoksessa siirrettävinä velallisen tilille, jos tiliä voidaan tiliehtojen mukaan käyttää maksuliiken-

⁴⁸ HE 133/2003 vp s. 43.

⁴⁹ HE 26/2003 vp s. 79.

⁵⁰ HE 26/2003 vp s. 81.

teen hoitamiseen. Säännöksen perustelujen mukaan varat ovat siirrettävinä velallisen tilille viimeistään silloin, kun tilisiirtolaissa 17 §:ssä säädetty tilisiirron sivullissitovuuden edellytykset ovat täyttyneet.⁵¹ Kuittauskielto koskee tilejä, joita tiliehtojen mukaan voidaan käyttää maksuliikenteen hoitamiseen riippumatta siitä, onko tiliä tosiasiallisesti käytetty maksuliikenteen hoitamiseen. Toisaalta varoja, jotka ovat tilillä, jota ei voida käyttää tavanomaisen maksuliikenteen hoitamiseen, esimerkiksi varat, jotka konkurssin alkaessa ovat sijoitustilillä, ovat luottolaitoksen kuitattavissa. On kuitenkin muistettava, että kuittauksessa on kyse eri asiasta kuin pankin panttioikeudessa omaan velkaansa. KL:n säännös ei näin estä luottolaitostakaan realisoimasta kuittauskiellon alaisella tilillä olevia varoja panttisaatavansa suoritukseksi.⁵²

YrSanL 19 §:ssä on vielä erityisiä kuittauskieltoja. 19.1 §:n 3 kohdan mukainen kielto koskee luottolaitoksen tekemää saatavansa kuittausta varoilla, jotka velallisella on 19 §:ssä tarkoitetun perintäkiellon alkaessa tai sen jälkeen luottolaitoksessa olevalla tilillään tai jotka tuolloin ovat luottolaitoksessa siirrettävinä velallisen tilille, jos tiliä voidaan tiliehtojen mukaan käyttää maksuliikenteen hoitamiseen.

Takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991, TakSL) 14 §:ssä ovat säännökset vakuuden ja 13 §:ssä kuittauksen peräyttämistä. Lakia sovelletaan konkurssin lisäksi myös yrityksen saneerauksessa (ks. 1 §). 14 §:n mukaan velallisen myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää velastaan luovuttama pantti tai asettama muu vakuus peräytyy, jos sellaisesta vakuudesta ei ollut sovittu velan syntyessä tai jos pantin hallintaa ei ollut luovutettu tai muita vakuusoikeuden syntymisen vaatimia toimia tehty ilman aiheetonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Jos vakuus on asetettu velallisen läheiselle tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää, vakuus peräytyy, jollei näytetä, ettei velallinen ollut maksukyvytön eikä vakuusjärjestelyn vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

TakSL 13 §:n mukaan mitä laissa säädetään maksun peräytymisestä on vastaavasti sovellettava kuittaukseen, jos velkoja ei olisi ollut oikeutettu kuittaamaan saatavaansa konkurssissa. Kyse on tällöin ennen kaikkea TakSL 10 §:n yleisestä takaisinsaantiperusteesta, jonka mukaan velan maksu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää peräytyy, jos velka on maksettu epätavallisin maksuvälinein tai ennaikaisesti taikka määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana. Maksu ei kuitenkaan peräydy, jos sitä voidaan pitää olosuhteet huomioon ottaen tavanomaisena. Jos maksu on suoritettu velallisen läheiselle edellä sanottua aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää, maksu peräytyy vastaavasti, jollei näytetä, ettei velallinen ollut maksukyvytön eikä maksun vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

⁵¹ HE 26/2003 vp s. 82.

⁵² HE 26/2003 vp s. 82–83.

Korkeimman oikeuden ratkaisu 2005:131

Kuten edellä on todettu, KL 6 luvun 5 § ei estä luottolaitosta käyttämästä kuittauskiellon alaisella tilillä olevia varoja saatavansa suoritukseksi, jos tilillä olevat varat on pantattu kyseiselle luottolaitokselle. Säännöksen perustelujen mukaan panttauksen yleisten edellytysten on tällöinkin täytyttävä sen suhteen, onko velallisen oikeutta kyseisten varojen käyttöön asianmukaisesti rajoitettu. Jos olosuhteista voidaan päätellä, että panttaus ei ole pätevä tai jos sitä koskeva ehto on tehty kuittauskiellon kiertämiseksi, sopimusta voidaan pitää konkurssipesään nähden tehottomana.⁵³

Korkein oikeus on käsitellyt tämän tyyppistä tilannetta ratkaisussaan KKO 2005:131, jossa se katsoi, että pankkitilillä ei tapauksessa vallinneissa olosuhteissa voinut olla itsenäistä asemaa vakuutena tilinpitäjänä olevan pankin hyväksi. Pankki, joka tilisuhteessa on tilinhaltijaan nähden velallisena, ei voinut saada konkurssipesän muihin velkoihin nähden parempaa asemaa pelkästään sillä perusteella, että sen saatavalainan lyhennykset oli tilitetty pantatuksi sovitun tilin kautta. Pankilla ei myöskään ollut oikeutta käyttää omaa luottosaatavaansa velallisella pankkitilin perusteella olevan saatavan kuittaukseen. Kun maksu tilille on suoritettu kolme kuukautta ennen konkurssin määräpäivää ja se on ollut pesän varoihin nähden huomattava eikä maksua olisi voitu myöskään pitää tavanomaisena, ei pankilla ollut tuolloin voimassa olleen konkurssisäännön (31/1868) 33.3 §:n, jota vastaa edellä mainittu KL 6 luvun 2.3 §, perusteella oikeutta vedota kuittausoikeuteen. Kuittaus olisi voitu myös peräyttää konkurssipesään TakSL 13 §:n nojalla.

Tuomas Tikkanen on ratkaisua käsittelevässä kommentissaan todennut, että tilirahan panttaus tilinpitäjäpankille tehtäisiin yleisesti KL 6 luvun 2 ja 5 §:n sisältämien kuittausrajoitusten kiertämiseksi, jolloin panttausta tulisi pitää pätemättömänä, tai ainakin kynnys panttauksen pätemättömäksi katsomiseen olisi yleensä varsin matala.⁵⁴ *Risto Koulu* on pitänyt tätä tulkintaa perusteltuna erityisesti silloin, kun pantinsaajana on tilinpitäjäpankki ja panttaustahdonilmaisu sisältyy vakioehtoihin.⁵⁵

Näin yksiviivainen tulkinta on pankkitoiminnan tehokkuuden kannalta varsin kestävä. Kuten *Sakari Wuolijoki* toteaa, korkein oikeus ei olisi kytkenyt omaksumaansa lopputulosta tapauksen erityispiirteisiin, jos se olisi katsonut tällaisen panttauksen olevan yleisesti pätemätön. Korkein oikeus tarkoittaneekin, että tilin panttaus ei *kaikissa tilanteissa* ole konkurssivelkojia sitova, jos tilin avaamiseen ja panttauksen ryhdytään vain siksi, että tietty tilille tuleva raha-

⁵³ HE 26/2003 vp s. 83.

⁵⁴ Tikkanen 2006 s. 313. Sinänsä on selvää, että varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929, OikTL) oikeustoimen pätemättömyyttä koskevat säännökset soveltuvat myös panttaukseen. Panttaus ei ole ns. reaalisopimus, jonka päättämiseen vaaditaan suorituksen toimittamista toiselle osapuolelle ja johon laki ei OikTL 1.2 §:n mukaan sovellu. Ks. Havansi 1992 s. 98; Wuolijoki 2006 s. 462 alaviite 7.

⁵⁵ Risto Koulu: Konkurssioikeus, jakso Konkurssin velkaselvittely, Kuittaus konkurssissa, Kuittausoikeuden rajoitukset, Luottolaitoksen saatavat, teoksessa Risto Koulu – Erkki Havansi – Emilia Korkea-aho – Heidi Lindfors – Johanna Nieminen-Kiesiläinen: Insolvenssioikeus, WSOYpro Juridiikkaonline, saatavilla www.wsoypro.fi (rajoitettu käyttöoikeus).

määrä saadaan vakuudeksi tai jos tilille tullut suoritus voisi olla peräytettävissä TakSL:n säännöksiä perusteella, jos se olisi maksettu velkojalle.⁵⁶

Wuolijoki suosittaa, että rahoittajan kannalta on turvallisinta pyrkiä kuvatulnaisissa tilanteissa saamaan vakuudeksi sekä tili että tilille maksettava saatava.⁵⁷ Vaatimus monimutkaistaisi tällaisia vakuusjärjestelyjä tarpeettomasti, mutta osoittaa samalla RahVakL:n asiaa koskevien erityissäännösten tarpeellisuuden oikeusvarmuutta lisäävänä tekijänä.

Vilpittömän mielen suoja

RahVakL:n mukainen vakuusoikeus on sitova, vaikka vakuuden antajalla ei maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen vuoksi ollut oikeutta antaa vakuutta, jos vakuuden saaja ei vakuuden antamishetkellä tiennyt eikä hänen pitänyt tietää määräysvallan menettämisestä (12.1 §). Tilirahan osalta säännös varmistaa oikeuskäytännössä esiintyneen VKL 14 §:n mukaisen vilpittömän mielen suojan RahVakL:n mukaiseen tilirahavakuuteen.⁵⁸ Varmistus koskee luonnollisesti vain RahVakL:n soveltamisalaan kuuluvaa vakuudeksi annettua tilirahaa. Soveltaanko säännöksestä ilmenevää yleisesti tilirahavakuuteen, jää oikeuskäytännön varaan. Toisaalta säännös tukee aiempaa, samansuuntaista oikeuskäytäntöä.

Jos vakuus on annettu ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista ja velka syntyy menettelyn alkamisen jälkeen, vakuusoikeus on sitova, jos vakuuden saaja ei ennen velan syntymistä tiennyt eikä hänen pitänyt tietää määräysvallan menettämisestä (RahVakL 12.2 §). Säännöksellä on merkitystä, kun vakuus on annettu yleisvakuudeksi ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista, ja uusi velka syntyy maksukyvyttömyysmenettelyn jälkeen. Säännöksestä johtuu, että vakuuden saaja voi realisoida yleisvakuuden myös näin syntyneen uuden velan kattamiseksi ja uusi velvoite voidaan sisällyttää RahVakL 7 §:n mukaiseen nettoutukseen.⁵⁹

Rahoitusvakuuksia koskeva panttioikeuden toteuttamis- ja nettoutussuoja

RahVakL:ssa on nimenomaisesti poikettu maksukyvyttömyyslainsäädännön pantin realisoin- ja kuittausrajoituksista. RahVakL 6.3 §:n mukaan maksukyvyttömyysmenettelyn alkaminen pantinantajaa vastaan ei estä pantinsaajaa käyttämästä edellä mainittuja 6.1 ja 2 §:ssa tarkoitettuja oikeuksia. Pantti voidaan niistä riippumatta muuttaa rahaksi. Säännöksessä ei tarkoituksellisesti viitata mihinkään erityisiin säännöksiin. Se koskeekin kaikkia voimassa olevia tai tulevia maksukyvyttömyysmenettelystä johtuvia rajoituksia.⁶⁰

Myös nettoutusehto pysyy maksukyvyttömyysmenettelystä huolimatta, mikä osoittaa säännöksen keskeisen voiman esimerkiksi juuri edellä kuvattuja KL 2 luvun 2.3 § ja 5 §:n kaavamai-

⁵⁶ Wuolijoki 2006 s. 466.

⁵⁷ Wuolijoki 2006 s. 466.

⁵⁸ Ks. HE 133/2003 vp s. 54.

⁵⁹ HE 133/2003 vp s. 55.

⁶⁰ HE 133/2003 vp s. 44.

sia tulkintoja vastaan. RahVakL 7.2 §:n mukaan ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista syntyneet velvoitteet saadaan nettouttaa maksukyvyttömyysmenettelyn estämättä. Säännös syrjäyttää kaikki maksukyvyttömyyslainsäädännön kuittausrajoitukset.⁶¹ Näin KL 6 luvun 5 § tai YrSanL 19.1 §:n 3 kohta eivät tule sovellettavaksi, jos kuittaus perustuu RahVakL:n mukaiseen nettoutukseen.

RahVakL 7.3 §:n mukaan nettoutus ei myöskään peräydy TakSL 10 §:n perusteella, vaikka suoritus on tapahtunut epätavallisin maksuvälinein, ennenaikaisesti tai määrällä, jota on pidettävä pesän varoihin nähden huomattavana. Nettoutuksesta voidaan kuitenkin peräyttää sellainen velalliselta oleva saatava, jonka velkoja on luovutuksen perusteella saanut kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen TakSL 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää, sekä sellainen velkojalla oleva velvoite, johon velkoja on tänä aikana sitoutunut niin, että menettely rinnastuu velan maksuun, jollei luovutusta tai velkaantumista ole olosuhteet huomioon ottaen pidettävä tavanomaisena.

Säännöksestä seuraa, että RahVakL:nkaan mukaista nettoutusehtoa ei suojata tilanteissa, joissa velkoja on järjestellyt kuittaustilanteen. Tässä mielessä säännös on KL 6 luvun 2.3 §:n sukulainen. Säännös kuitenkin poikkeaa KL:sta siinä, että nettoutus ei ole kielletty, jos saatavan siirtoa tai velkojan velkaantumista voidaan kokonaisuudessaan pitää tavanomaisena. Perustelujen mukaan huomiota voidaan tällöin kiinnittää siihen, kuinka yleistä saatavien siirto on kyseisellä toimialalla ja myös siihen, kuinka suuri saatavakanta on siirretty. Jos siirtynyt saatava on vain pieni osa esimerkiksi luottolaitosten toiminnan uudelleenorganisointia, menettelyä voidaan pitää tavanomaisena. Jos luovutukseen tai velkaantumiseen liittyy *objektiivisesti* arvioiden epätavallisia piirteitä, konkurssipesän ei tarvitse näyttää, että velkoja on tahallisesti pyrkinyt saamaan järjestelystä epäoikeutettua etua. On huomattava, että säännöksessä ei puututa yleisen takaisinsaantisäännöksen soveltamiseen. Vilpilliset järjestelyt, joiden tarkoituksena on välttää konkurssin vaikutuksia, eivät saa suojaa.⁶²

RahVakL 7.4 §:n mukaan saatavaa tai velvoitetta, joka voitaisiin 7.3 §:n mukaan peräyttää takaisinsaannilla, ei saa ottaa nettoutukseen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen. Säännöksestä seuraa, että nettoutusta suojataan maksukyvyttömyysmenettelyiltä riippumatta siitä, onko nettoutus tehty vähää ennen maksukyvyttömyysmenettelyn alkamista vai sen aikana.⁶³

⁶¹ HE 133/2003 vp s. 45.

⁶² HE 133/2003 vp s. 46.

⁶³ HE 133/2003 vp s. 46.